

Analiza registracije birača u Bosni i Hercegovini

April 2019

This publication was produced by IFES for the U.S. Agency for International Development concerning Associate Award No. AID-168-LA-17-00002, under Leader Agreement No. AID-OAA-L-15-00007.

Analiza registracije birača u Bosni i Hercegovini

April 2019

Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Steve Canham

Ekspert za registraciju birača, IFES

Nermin Nišić

Ekspert za izbornu tehničku pomoć, IFES

Assessment of Voter Registration in Bosnia and Herzegovina
Copyright © 2019 International Foundation for Electoral Systems. All rights reserved.

Permission Statement: No part of this publication may be reproduced in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system without the written permission of IFES

Requests for permission should include the following information:

- A description of the material for which permission to copy is desired.
- The purpose for which the copied material will be used and the manner in which it will be used.
- Your name, title, company or organization name, telephone number, fax number, email address, and mailing address.

Please send all requests for permission to:

International Foundation for Electoral Systems
2011 Crystal Drive, 10th Floor
Arlington, VA 22202
Email: editor@ifes.org
Fax: 202.350.6701

This report is made possible by the generous support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID). The opinions expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

Sadržaj

1. Ciljevi analize.....	2
2. Pravni okvir.....	2
3. Registracija birača u Bosni i Hercegovini	3
3.1. Akteri u registraciji birača	4
3.1.1. Centralna izborna komisija	4
3.1.2. Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka	5
3.1.3. Matični uredi	5
3.1.4. Ministarstva unutrašnjih poslova	6
3.1.5. Općinski centri za birački spisak.....	6
3.2. Dijaspora i izbjeglice.....	6
3.3. Raseljena lica.....	7
3.4. Procedura registracije birača	7
3.5. Izazovi registracije birača	8
3.5.1. Umrli birači.....	9
3.5.2. Birači izvan zemlje.....	10
3.5.3. Tehnički resursi Centralne izborne komisije	10
3.5.4. Svijest birača	11
4. Preporuke Centralnoj izbornoj komisiji	11
4.1. Procedura za umrle birače	11
4.2. Registracija birača izvan zemlje	12
4.3. Sistemi informacijsko-komunikacijskih tehnologija	14
4.4. Svijest birača i zainteresiranih strana	14
5. Preporuke za druge agencije	15

1. Ciljevi analize

Ovaj dokument je pripremljen kako bi se ukratko izložilo stanje po pitanju registracije birača u Bosni i Hercegovini (BiH) i rezultat je analize koju je pripremila Međunarodna fondacija za izborne sisteme (IFES), te sastanaka sa izbornim akterima u BiH održanim u periodu od 18. do 28. marta 2019. godine. Sastanci su održani sa Centralnom izbornom komisijom (CIK), organizacijama civilnog društva, institucijama vlasti, općinskim matičnim uredima i centrima za birački spisak.

U dokumentu se izlažu status, problematika i te razmišljanja koja se odnose na registraciju birača. U dokumentu se daje i niz preporuka za razmatranje kod planiranja unapređenja procesa registracije birača u BiH.

Svrha ovog dokumenta nije da da detaljne, odn. tehničke smjernice za neki budući sistem ili proceduru registracije birača. Detaljni tehnički planovi i poboljšanja procedura trebali bi se izraditi nakon dijaloga i dogovora između relevantnih agencija i drugih aktera, te uz potpuno razmatranje svih ostalih opcija.

2. Pravni okvir

Centralni birački spisak (CBS) je uspostavljen i održava se u skladu sa odredbama poglavlja 3 Izbornog zakona BiH. Zakonom je propisano da će CBS biti jedinstven, stalan i da će se podaci o državljanima BiH redovno ažurirati u skladu sa sljedećim kriterijima:

- a) lica koja su navršila 18 godina ili starija lica;
- b) lica koja će navršiti 18 godina prije ili na dan održavanja izbora;
- c) lica koja imaju biračko pravo u skladu sa ovim Zakonom, a borave privremeno u inostranstvu i
- d) lica koja imaju biračko pravo u skladu sa članom 20.8, stav (6) ovog Zakona, a koji se odnosi na državljane koji imaju status izbjeglica.

Izborni zakon članom 3.2 dalje propisuje da CBS neće sadržavati imena državljana BiH koji su pravosnažnom odlukom nadležnog organa lišeni potpune radne sposobnosti. Prema članu 1.7, niti jedno lice koje je na izdržavanju kazne ili lice koje se nije povinovalo naredbi da se pojavi pred sudom zbog ozbiljnih povreda humanitarnog prava a Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju je razmatrao taj dosije, ne može biti upisano u CBS.

Prema članu 3.3, Zakonom je propisano da se CBS sačinjava i vodi na osnovu podataka iz službenih evidencija o stalnom i privremenom prebivalištu, drugih javnih isprava, službenih evidencija koje vodi CIK i drugi nadležni organi i na osnovu javnih isprava i podataka koje građani daju direktno.

Član 3.5 dalje propisuje da se CBS vodi po službenoj dužnosti na osnovu evidencije nadležnog državnog organa o državljanima BiH u skladu sa Zakonom o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka, a koju vodi Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka (IDDEEA) Ministarstva civilnih poslova. Stoga, za centralni birački spisak IDDEEA daje podatke iz matičnih ureda i ministarstava unutrašnjih poslova (MUP), a koji se odnose na promjene prebivališta, ličnih podataka i upisa činjenice smrti građana starijih iznad 18 godina, kao i nadležnog ministarstva za brisanje iz knjige državljana.

Prema Izbornom zakonu, CIK je nadležan za tehničko održavanje CBS-a, a pored podataka koje dostavlja IDDEEA u skladu sa Zakonom o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka, unose se podaci i:

- općinskih izbornih komisija (OIK) u vezi sa biračkim mjestima i
- CIK-a i OIK-a o promjenama biračke opcije.

Prema članu 3.15, državljanin koji ima biračko pravo u skladu sa Izbornim zakonom i privremeno boravi u inostranstvu upisuje se u CBS za osnovnu izbornu jedinicu gdje je imao prijavljeno prebivalište u Bosni i Hercegovini prije odlaska iz zemlje. Državljanin koji ima biračko pravo u skladu sa Zakonom i ima status izbjeglice iz BiH upisuje se u CBS za osnovnu izbornu jedinicu u kojoj je imao prebivalište u skladu sa odredbama člana 20.8 Zakona. Državljanin sa biračkim pravom po članu 3.15 su dužni da se prijave svaki put za učešće na izborima.

Državljanin sa biračkim pravom u skladu sa Zakonom i imaju status raseljenog lica upisuju se u CBS na osnovu željene glasačke opcije ili mjesta glasanja u skladu sa odredbama člana 20.8 Zakona.

Član 3.8 propisuje da će u svakoj općini biti uspostavljen centar za birački spisak, koji:

- pruža tehničku pomoć u određivanju biračkih mjesta na teritoriji općine i raspoređivanju birača po biračkim mjestima;
- ažurira podatke o biračkim mjestima u skladu sa promjenom broja birača i propisima CIK-a;
- osigurava uvid u izvod iz CBS-a na teritoriji svoje općine;
- osigurava podatke za CBS koji su utvrđeni propisima CIK-a;
- pruža tehničku pomoć OIK-u u vezi sa zahtjevima i prigovorima birača koji se odnose na izvod iz CBS-a i
- obavlja druge poslove koje mu odredi CIK i OIK u skladu sa propisima CIK-a.

3. Registracija birača u Bosni i Hercegovini

Registracija birača u BiH je bio aktivan proces do 2006. godine, kojim se zahtijevalo da se državljanin sa biračkim pravom registruje. Od 2006. godine, proces registracije je pasivan za birače u zemlji, te se državljanin sa biračkim pravom automatski registruje kao birač na osnovu podataka o prebivalištu kada dostignu propisanu starosnu granicu. Međutim, proces registracije je i dalje aktivan za birače izvan zemlje, od kojih se zahtijeva da ažuriraju svoje glasačke opcije svaki put za izbore putem pošte, elektronski ili odlaskom u diplomatsko-konzularna predstavništva, kao i za raseljena lica u zemlji koji se izjašnjavaju za željenu glasačku opciju. Promjena iz aktivne u pasivnu registraciju rezultirala je značajnim porastom broja registrovanih birača, od 2,322,687 za lokalne izbore 2004. godine na 2,734,287 za opće izbore 2006. godine i 3,024,127 za lokalne izbore 2008. godine.¹

Dana 30. augusta 2018. godine, u CBS-u je za opće izbore u oktobru 2018. godine bilo 3,352,933 registrovanih birača uključujući 77,814 birača izvan zemlje registrovanih za glasanje putem pošte i 1,085

¹ Izborni pokazatelji 2002-14, Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine, https://www.izbori.ba/Documents/Statistika_i_rezultati_izbora/Statistika_izbora/IZBORNI_POKAZATELJI_2002-2014-eng.pdf

registrovanih za glasanje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima. CIK je objavio da je odziv birača za izbore 2018. godine bio 53.3 procenta.²

Posljednji zvanični popis stanovništva u BiH je proveden od 01. do 15. oktobra 2013. godine. Od 30. septembra 2013. godine, popis iz 2013. godine se koristi kao referentni izvor ciljnih podataka o svim državljanima sa prebivalištem ili boravištem u BiH bez obzira da li su tokom provođenja popisa bili fizički prisutni u BiH. Ukupni broj stanovništva od 30. septembra 2013. godine, kao što je to objavljeno u popisu od 2013. godine, bio je 3,531,159 od čega je 2,838,458 lica koja su napunila 18 godina starosti, te starija lica. Stopa rasta stanovništva u BiH je zanemarljiva³ i stoga se procjena o broju stanovništva prema popisu može općenito uzeti kao referentna i za 2018-19.

Kada se broj državljana sa registrovanim prebivalištem u BiH, prema evidenciji Ministarstva civilnih poslova (državljeni sa biračkim pravom) uporedi sa brojem državljana registrovanih u popisu od 2013. godine, uočava se značajno neslaganje. Ovo neslaganje može potencijalno biti zbog broja pripadnika dijaspore koji su pravno zadržali prebivalište, ali „uglavnom“ ne borave u BiH.

Izveštaji o posmatranju izbora od 2014., 2016. i 2018. godine, koje su objavili Ured za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE/ODIHR) i Pod lupom su ukazali na problem pojavljivanja umrlih birača na biračkom spisku i potencijalnu zloupotrebu glasanja izvan zemlje falsifikovanjem registracije i zloupotrebom ličnih dokumenata i potpisa.

Čini se da je problem pojavljivanja umrlih birača na spisku postao aktuelniji na općim izborima 2018. godine, uz pojačanu kritiku medija i političkih stranaka. Iako detaljna analiza o broju preminulih birača nije dostupna, izvještaji ukazuju da razmjer varira po općinama.

3.1. Akteri u registraciji birača

3.1.1. Centralna izborna komisija

CIK je nadležan da održava CBS i, iako se isti vodi po službenoj dužnosti na osnovu evidencija drugih nadležnih državnih organa, CIK je zakonski odgovoran za tačnost i ukupni integritet CBS-a. Prema Zakonu o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka, samo nadležni organi mogu ažurirati podatke na kojima se temelji CBS i isti su odgovorni za tačnost podataka.

Kada je vođenje CBS-a u pitanju, CIK je obavezan da:

- obavijesti nadležne organe o bilo kojim nedostacima u dostavljenim podacima i preduzima odgovarajuće mjere radi otklanjanja nepravilnosti i uspostavlja tačan i ažuriran CBS;
- izrađuje izvode iz CBS-a za raseljena lica u BiH;
- izrađuje izvode iz CBS-a za glasače izvan zemlje;
- vodi posebne evidencije o licima kojima je oduzeto pravo da glasaju po osnovu zakona i
- zaključiti i verifikuje konačne izvode iz CBS-a koji će se koristiti za izbore.

² Završni izvještaj, izborna posmatračka misija, Opći izbori 2018., OSCE/ODIHR, <https://www.osce.org/odihr/elections/bih/409905>

³ Svjetska banka iz više izvora procjenjuje stopu rasta stanovništva na -0.29 procenata.

3.1.2. Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka

IDDEEA je tehnička agencija osnovana u okviru Ministarstva civilnih poslova u skladu sa Zakonom o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka. IDDEEA je pravno osnovana kao više-institucionalna servisna služba u okviru Ministarstvu civilnih poslova, dok su na entitetskom nivou njihove prostorije smještene u sjedištu MUP-a. Prema Zakonu, Agencija je nadležna za evidencije:

- a) JMB-a (jedinstveni matični brojevi)
- b) putne isprave,
- c) lične karte,
- d) prebivališta i boravišta,
- e) vize i boravišne dozvole,
- f) vozačke dozvole,
- g) registraciju motornih vozila,
- h) kaznenu evidencije.

IDDEEA vodi baze podataka u ime Ministarstva civilnih poslova i drugih javnih tijela. Ova tijela su vlasnici podataka u ovim bazama podataka, te je specifični sadržaj svake baze ili skupa podataka određen zakonima koje primjenjuju ova nadležna tijela. Ukoliko nije drugačije propisano zakonom, samo nadležno tijelo može vršiti izmijene ili brisati bilo koji podatak koji je u njegovoj nadležnosti i isti snosi punu odgovornost za osiguravanje tačnosti informacija.

U suštini, IDDEEA obezbjeđuje tehničku strukturu, uključujući baze podataka i komunikacijsku infrastrukturu za održavanje evidencije prebivališta i boravišta na kojem se temelji CBS, dok tačnost i održavanje podataka ostaje odgovornost nadležnog tijela.

3.1.3. Matični uredi

Općinski matični uredi služe kao glavno mjesto za registraciju ličnih stanja građana poput rođenja, državljanstva, braka i smrti. Struktura ureda je zasnovana na konceptu matičnih knjiga, koje svaka općina neovisno vodi. Matični uredi se postepeno digitalizuju i ovaj proces je završen u velikoj većini ureda. Digitalizirani matični uredi su elektronski uvezani sa državnim entitetima Federacijom BiH (FBiH) i Republikom Srpskom (RS), ali ne postoji međuentitetska uvezanost.

Lična stanja građana, uključujući i smrt, se obrađuju u aktivnom procesu koji iniciraju članovi porodice ili domaćinstva ili druga lica koja su zakonski obavezna da prijave smrt prema zakonu. Da bi se prijavila smrt člana porodice, članovi porodice moraju dati tačne podatke o rođenju, državljanstvu, braku, ličnoj karti preminulog i druge potrebne dokumente.

Matičari su obavezni da verifikuju lične podatke i podatke o dokumentu, uključujući mjesto izdavanja dokumenta i da pripreme izvod iz matične knjige umrlih, koji se šalje matičarima i ispostavama MUP-a u mjestu rođenja osobe, sa podacima o mjestu rođenja, državljanstvu, braku, kao i izdavanju lične karte kako bi se poništili lični dokumenati. Bilo koja greška u podacima u izvodima, uključujući i jedinstveni matični broj ili tipfeler u imenu može rezultirati da se dokumenti ne ponište, činjenica o smrti ne zabilježi u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta te da se ime umrlog i dalje može nalaziti u CBS-u.

Kako se podaci o evidencijama državljana ne dijele između entiteta, verifikacija ličnih dokumenata i podataka o dokumentima između entiteta se može uraditi samo putem neformalne komunikacije između ureda matičara u entitetima, uključujući i putem telefona.

3.1.4. Ministarstva unutrašnjih poslova

Različite agencije u entitetima vode evidencije o prijavljivanju i odjavljivanju prebivališta i boravišta. U FBiH ove evidencije vodi policijska uprava na nivou kantonalnog MUP-a. U RS-u, evidencije se vode u stanicama javne bezbjednosti u okviru MUP-a RS. U Brčko Distriktu, evidencije vodi nadležni organ, koji djeluje kao državna institucija.

MUP-ovi (odn. policijske uprave i stanice javne bezbjednosti) su jedine institucije u procesu registracije birača koje mogu ažurirati podatke u centralnoj evidenciji koju vodi IDDEEA. To znači da je MUP jedina institucija koja može ažurirati podatak o mjestu prebivališta ili boravišta državljanina, a tako i podatak o odjavi državljanina na osnovu izvoda iz matične knjige umrlih.

3.1.5. Općinski centri za birački spisak

Općinski centri za birački spisak su uspostavljeni u svakoj općini, kako to propisuje član 3.8 Izbornog zakona, a koje nadgledaju općinske izborne komisije. Općinski centri za birački spisak vrše interakciju sa glasačkom javnosti i izbornim akterima na općinskom nivou i imaju pristup izvodima CBS-a za općinu.

Općinski centri za birački spisak pružaju tehničku podršku općinskim izbornim komisijama, koje su odgovorne za određivanje biračkih mjesta i raspoređivanje birača po biračkim mjestima. Općinski centar za birački spisak koristi CIK-ov sistem za raspoređivanje birača po biračkim mjestima na osnovu ulice ili segmenta.

Pripremajući se za izbore 2018. godine, općinski centri za birački spisak su sarađivali sa državnim i entitetskim institucijama u vezi sa identifikacijom umrlih birača na biračkom spisku, tokom kojeg procesa je identifikovano oko 5000 umrlih birača. Općinski centri za birački spisak mogu identifikovati i označiti na biračkom spisku preminule birače sa znakom „*“, koji se i dalje nalaze u evidenciji državljana sa prebivalištem ili boravištem, ali samo za birače za koje je činjenica smrti upisana u općinskim matičnim uredima. Općinski centri za birački spisak nisu ovlašteni da preduzimaju bilo koju direktnu radnju brisanja umrlih birača iz centralne evidencije državljana sa prebivalištem ili boravištem, jer je to u nadležnosti MUP-a.

3.2. Dijaspورا i izbjeglice

BiH državljanini koji su upisani u CBS i koji privremeno borave izvan zemlje ili imaju status izbjeglice, u skladu sa članom 3.15 Izbornog zakona, imaju biračko pravo da budu upisani u CBS za glasanje van zemlje.

Da bi se upisali u birački spisak, ovi državljanini moraju podnijeti prijavu CIK-u za svake izbore. Prijava mora sadržavati dokaz o identitetu, podatke o tačnoj adresi u inostranstvu, dokaz o prebivalištu u BiH i izjašnjenje o željenoj opciji glasanja. U skladu sa Zakonom, državljanini moraju potpisati prijave, a koje se mogu predati diplomatskim i konzularnim predstavništvima ili direktno CIK-u putem pošte, faksa ili elektronski.

Državljeni koji imaju status izbjeglice, a koji nisu upisani na CBS, takođe mogu poslati prijavu CIK-u. Kako bi se zadovoljili kriteriji za dokaze o identitetu, validni su sljedeći dokumenti:

- a) putna isprava,
- b) vozačka dozvola,
- c) važeća lična karta koju je izdao organ države domaćina,
- d) izbjeglička karta koju je izdala vlada države domaćina ili druga međunarodna organizacija.

3.3. Raseljena lica

Prema članu 20.8 Izbornog zakona, državljani koji imaju status raseljenog lica i koji su upisani u CBS imaju pravo da se upišu u birački spisak i da glasaju lično ili u odsutnosti za općinu u kojoj su imali prebivalište prema zadnjem popisu stanovništva, kojeg je provela država BiH, osim u slučaju kada to lice može predložiti dokaz o promjeni njegovog ili njenog prebivališta u periodu od zadnjeg popisa stanovništva do sticanja statusa raseljenog lica. Raseljena lica se takođe mogu prijaviti da lično glasaju u općini u kojoj je njihovo trenutno, privremeno boravište pod uslovom da borave u toj općini najmanje šest mjeseci prije dana izbora.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je nadležno da vodi centralnu bazu podataka raseljenih lica i CIK-u je prosljedilo digitalizovani spisak od oko 100,000 raseljenih lica. Prije općih izbora 2018. godine, CIK je izvjestio da je 84.207 unešenih podataka bilo kompletno, dok su ostali podaci bili ili nepotpuni.

3.4. Procedura registracije birača

Proces registracije birača je pasivna od 2006. godine, na osnovu centralne evidencije prebivališta i boravišta državljana kojim upravlja IDDEEA.

Evidencija prebivališta i boravišta se održava i ažurira na osnovu zahtjeva državljana koji se upućuju općinskim matičnim uredima i MUP-u i to policijskim upravama i stanicama javne bezbjednosti. Građani ili članovi njihovih porodica prijavljuju promjene podataka matičnim uredima, koji su odgovorni za bilježenje i izdavanje izvoda iz matičnih knjiga za činjenice kao što su rođenje, brak, smrt ili promjenu imena.

Da bi se zabilježile ove činjenice u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta državljana, općinski matični uredi šalju pisane i elektronske izvode nadležnoj policijskoj upravi ili stanici javne bezbjednosti na osnovu mjesta u kojem je zadnji put izdana lična karta. Nakon prijema izvoda, policijska uprava ili stanica javne bezbjednosti je zatim odgovorna za ažuriranje centralne evidencije prebivališta ili boravišta državljana.

Da bi državljani ažurirali podatke o prebivalištu ili boravištu ili promjenu imena u ličnoj karti ili drugim javnim dokumentima, obavezni su da verifikuju svoje dokumente u općinskim matičnim uredima prije nego što se direktno prijave u policijsku upravu ili stanicu javne bezbjednosti. Policijska uprava ili stanica javne bezbjednosti je zatim odgovorna za ažuriranje promjena u centralnoj evidenciji prebivališta ili boravišta državljana.

Samo MUP-ovi mogu i obavezni su da ažuriraju centralnu evidenciju prebivališta i boravišta kojom upravlja IDDEEA. CIK, OIK, centri za birački spisak i općinski matični uredi nemaju pristup ili mogućnost ažuriranja bilo kojeg podatka u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta državljana.

CIK održava CBS kao neovisnu bazu podataka, koja se dnevno ažurira po osnovu promjena koje se unesu u centralnu evidenciju prebivališta i boravišta, a koje vrši IDDEEA. IDDEEA izrađuje završni mjesečni izvod sa podacima o registriranim biračima iz centralne evidencije o prebivalištu ili boravištu, koji se zatim koristi za statističku verifikaciju tekuće usklađenosti i tačnosti CIK-ovog CBS-a.

CIK ne mijenja podatke o državljanima koje dobiva iz centralne evidencije o prebivalištu ili boravištu. CIK samo ažurira biračko pravo birača u CBS-u po osnovu rješenja suda ukoliko je njegovo ili njeno pravo da glasa oduzeto u skladu sa zakonom i ažurira biračke opcije za zatvorenike na osnovu rješenja koja izdaju sudovi.

OIK i centri za biračke spiskove su odgovorni za ažuriranje CBS-a u pogledu raspoređivanja birača po biračkim mjestima i ažuriranje biračkih opcija raseljenih birača. Oni mogu označiti birače čije su činjenice o smrti upisane, međutim, imena birača se i dalje nalaze na CBS-u. OIK i centri za biračke spiskove ne mogu ažurirati bilo koje druge podatke u CBS-u.

OIK i centri za biračke spiskove osiguravaju uvid u izvode iz biračkog spiska. Birači takođe mogu provjeriti svoje podatke bilo kada, putem CIK-ove internet stranice tako što upišu svoje ime i matični broj ili putem tekstualne poruke tokom izbornog perioda. Ukoliko građani žele da ažuriraju bilo koji podatak o njihovoj biračkoj registraciji, savjetuje ih se da zatraže izmjene u nadležnom matičnom uredu i uredu MUP-a.

Dijagram procesa registracije birača je priložen u **Aneksu A**.

3.5. Izazovi registracije birača

Dok je percepcija sugovornika o biračkom spisku općenito bila pozitivna tokom sastanaka sa IFES-om, često se izražavala zabrinutost u vezi prijavljenih imena umrlih državljana na biračkom spisku i percepcije o manipulaciji sa odredbama glasanja izvan zemlje. Ova problematika, zajedno sa značajnim brojem građana u dijaspori, se percipira kao laka prilika za moguće zloupotrebe i manipulacije procesa registracije i glasanja.

CIK se suočava sa izazovima u vezi tehničkih sredstava i kapaciteta informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT), a što utiče na mogućnost rješavanja izazova po pitanju procedura i vremenskih rokova koji se odnose na registraciju birača. Izazovi se odnose na podršku i nadgledanje rada OIK-a i centara za birački spisak i obradu prijave za glasanje izvan zemlje na pravovremen i temeljit način. Ovi izazovi utiču na rutinsko, interno održavanje biračkog spiska i sposobnost da se odgovori na izazov javne percepcije o problemu umrlih birača i registracije birača izvan zemlje.

Proces registracije birača, uključujući i pristup procesu i percepcije javnosti o kvalitetu biračkih spiskova, je značajno narušen općim nedostatkom svijesti birača i zainteresiranih strana, te edukacije birača. Nedostatak svijesti i edukacije birača utiče na njihovo razumijevanje o vlastitim pravima, posebno grupa kao što su izbjeglice i raseljena lica. Takođe utiče na njihovo razumijevanje neophodnosti da ažuriraju svoje biračke adrese i koji organ je nadležan za rukovanje sa njihovim ličnim podacima.

Opći nedostatak svijesti i edukacije ovih grupa potencijalno otvara mogućnosti za manipulaciju procesom od strane potencijalno zainteresovanih strana, te pružanja netačnih ili obmanjujućih informacija biračima.

3.5.1. Umrli birači

Preminuli birači se mogu izbrisati iz centralne evidencije prebivališta i boravišta i zatim sa biračkog spiska nakon procedure koju pokreće općinski matični ured i obrade u nadležnom uredu MUP-a.

Procedura za upis činjenice smrti državljana nije automatska, te je mogu pokrenuti samo članovi porodice i domaćinstva ili druga lica koja su zakonski obavezna prijaviti činjenicu smrti općinskom matičnom uredu. Kada se prijavljuje činjenica smrti, matičar mora provjeriti ili verifikovati podatke o dokumentima umrlog lica, uključujući i rođenje, državljanstvo, brak i podatke o ličnoj karti. Napominje se da općine u FBiH mogu provjeravati matične knjige u FBiH, općine u RS-u mogu provjeravati matične knjige u RS-u, ali provjera se ne može vršiti između entiteta.

Nakon procedure provjere i verifikacije dokumenata, matični ured je dužan da izda štampani izvod iz matične knjige umrlih za poništavanje ličnih dokumenata. Izvod iz matične knjige umrlih se dostavlja matičnom uredu u nadležnoj općini koja je izdala rodni list, potvrdu o državljanstvu ili braku i policijskoj upravi ili stanici javne bezbjednosti u mjestu prebivališta umrlog državljanina.

Policijska uprava ili stanica javne bezbjednosti ažurira podatke o državljaninu u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta označavajući ih sa „umrli“ nakon prijema i obrade izvoda iz matične knjige umrlih i, nakon toga, ime umrlog državljanina se briše iz CBS-a. CIK, OIK, centri za birački spisak i matični uredi, shodno tome, ne mogu samostalno mijenjati podatke umrlih državljana na „umrli“ u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta.

Ne postoji sistematiziran proces za prijavljivanje činjenice smrti lica u dijaspori, posebno onih koji imaju dvojno državljanstvo. Postoji mogućnost da se činjenica smrti prijavi diplomatskom predstavništvu BiH samo za državljane koji su posjedovali BiH dokumente, uključujući i prebivalište, ali ne postoji proces za prijavljivanje činjenice smrti MUP-u kako bi se za njihov upis u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta stavila oznaka „umrli“. U slučaju smrti državljanina u BiH, proceduru za prijavljivanje činjenice smrti za članove dijaspore mogu pokrenuti samo članovi porodice ili domaćinstva ili druga lica koja su zakonski obavezna prijaviti činjenicu smrti općinskom matičnom uredu i ovo se najčešće dešava kada se rješavaju pitanja ostavštine ili naslijeđa.

Dok su mehanizmi za prijavljivanje činjenice smrti u zemlji općenito funkcionalni, nakon čega se stavlja oznaka „umrli“ u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta, uspješan i dosljedan završetak ove procedure počiva na sljedećim faktorima:

- aktivno prijavljivanje od strane članova porodice ili domaćinstva ili drugih lica koja su zakonski obavezna prijaviti činjenicu smrti, uključujući i članove dijaspore;
- sposobnost općinskog ureda matičara da uspješno pronađe i potvrdi podatke iz ličnih dokumenata. Ovaj izazov se dodatno komplikuje zbog nepostojanja integriranih evidencija FBiH i RS;
- izvode iz matične knjige umrlih izdaje općinski ured matičara sa svim provjerenim podacima i prosljeđuje ih policijskim upravama i stanicama javne bezbjednosti u mjestu u kojem je državljaninu posljednji put izdata lična karta;

- policijske uprave i stanice javne bezbjednosti mogu samo ažurirati podatke o umrlom licu u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta ukoliko su svi podaci u izvodu iz matične knjige umrlih tačni, uključujući i rodni list i podatke o ličnoj karti i tačno napisano ime;
- ne postoji sistematizirano praćenje procesa u kojem bi uredi matičara pratili predmet kod MUP-a kako bi se osiguralo da su smrt državljanina prijavili članovi porodice i da se isti izbrišu iz centralne evidencije.

CIK je ranije izdao uputstvo općinskim izbornim komisijama i centrima za birački spisak o identifikaciji umrlih birača koji se i dalje nalaze na biračkom spisku za općine. Od OIK-a se tražilo da uporede biračke spiskove sa matičnom knjigom umrlih i da zatim identifikuju umrle birače na biračkom spisku i označe imena sa „*“, kako bi se obavijestili birački odbori tokom izbora. Na ovaj način, oko 5,000 imena preminulih birača je označeno prije izbora 2018. godine.

3.5.2. Birači izvan zemlje

Poredeći broj državljana u centralnoj evidenciji prebivališta i boravišta i popisa stanovništva ukazuje na značajan broj građana u dijaspori. CIK otvara aktivnu registraciju 150 dana prije izbora za državljane koji se nalaze na biračkom spisku, ali koji privremeno borave izvan BiH, a registracija prestaje 75 dana prije dana izbora. Rok za primanje prijave je određen kako bi se osiguralo dovoljno vremena za provjeru i obradu i kako bi se osiguralo dovoljno vremena za poštansko slanje glasačkih materijala biračima.

Iako je broj primljenih prijava tipično veoma mali u usporedbi sa brojnošću dijaspore, CIK je pod velikim pritiskom da obradi prijave u raspoloživom vremenu dok pažljivo verifikuje legitimnost prijave. Kao što su naveli u CIK-u, većina podnosilaca kasno predaju svoje prijave, ostavljajući malo vremena za obradu podataka i verifikaciju prijave i podataka o identitetu.

Pojedina udruženja dijaspore su ukazala na to da je razlog malog broja birača iz dijaspore koji glasaju izvan zemlje aktivna priroda registracije, nedostatak svijesti o proceduri i ograničenje nametnuto zahtjevom da se koriste diplomatska predstavništva i sistem registracije putem pošte.

Iako se zbog ograničenih resursa CIK suočava sa značajnim izazovom u podizanju svijesti i mogućnosti registracije birača sa pravom glasa koji privremeno borave izvan zemlje, još uvijek uspijeva da obradi i verifikuje prijave kako bi se ispunili kratki rokovi i održali integritet procesa.

3.5.3. Tehnički resursi Centralne izborne komisije

CIK je posljednjih godina razvio sistem kako bi olakšao ažuriranje baze podataka CBS-a iz IDDEEA-nog centralnog registra prebivališta i boravišta, za prikupljanje i upravljanje izvodima biračkog spiska, olakšavanje procedura OIK-a i centara za birački spisak (dodjeljivanje biračkih mjesta, ažuriranje biračkih opcija, označavanje umrlih birača) i omogućio provjeru putem interneta i tekstualnih poruka.

Sistem baze podataka CBS-a, koji je napravljen na Microsoft platformi, je dizajnirao vanjski ugovaratelj i trenutno je funkcionalan, dok CIK ima ograničene resurse za održavanje i podršku sistemu. OIK i centri za biračke spiskove su bazirani na starijem sistemu kojem vijek trajanja ističe i koji je razvijen na osnovu Oracle Forms, koji su urađeni u skladu sa tehničkom strukturom koju je odredila IDDEEA.

CIK se suočava sa značajnim izazovima da angažuje, obučiti i zadržati IKT kadar, što ograničava CIK-ovu mogućnost da održava i dalje razvija efikasnost i sposobnost sistema. Ovi kadrovski izazovi su postali kritičniji zbog potrebe za podrškom i održavanjem sistema koji počivaju na dvije različite platforme kao što su Microsoft i Oracle.

3.5.4. Svijest birača

CIK ima ograničene resurse za podizanje svijesti birača i zainteresovanih strana, a što stvara informativni vakuum o procesu registracije birača, odredbi o biračkom pravu, biračkim opcijama i neophodnosti da birači ažuriraju i održavaju njihovu registraciju, te koji je organ nadležan za ažuriranje podataka.

U pasivnom sistemu registracije, neophodno je minimalno znanje birača o rutinskom procesu registracije, ali birači moraju da razumiju povezanost između registracije ličnih podataka i činjenica i registracije birača, nadležne odgovornosti između različitih agencija u ovom procesu i rokova za promjenu prebivališta i mjesta glasanja.

Svijest birača je posebno važna kada je riječ o marginaliziranim zajednicama kao što su izbjeglice, raseljena lica i članovi dijaspore. Ove zajednice također moraju poduzeti aktivne korake da ostvare svoja biračkim prava.

Odsustvo moderne, efektivne aktivnosti na podizanju biračke svijesti otvara prostor za plasiranje netačnih ili obmanjujućih informacija o registraciji birača i izbornom procesu. Nedostatak tačnih podataka o registraciji i biračkim opcijama otvara mogućnost za gubitak ili zloupotrebu biračkog prava marginaliziranih zajednica, čija bi se biračka prava mogla zloupotrijebiti kod odabira biračke opcije.

4. Preporuke Centralnoj izbornoj komisiji

Iako se birački spisak u BiH održava kao pasivan proces registracije u saradnji sa nadležnim državnim tijelom kao što je Ministarstvo civilnih poslova, postoji određeni broj područja u okviru nadležnosti CIK-a gdje se mogu napraviti kvalitetna poboljšanja.

4.1. Procedura za umrle birače

Izveštaji o pojavljivanju imena umrlih birača na biračkim spiskovima su različiti po općinama; u nekim općinama političke stranke, mediji i izborni posmatrači su prijavili veliki broj umrlih birača na spisku, dok je u nekim općinama ovaj broj znatno manji. Ova neujednačenost ukazuje na razlike u obradi, ažuriranju i komunikaciji između općinskih tijela, uključujući i urede matičara, OIK-a, centara za biračke spiskove i MUP-a.

Kao moguću temu u daljnjim razgovorima i analizi, CIK bi mogao razmotriti izradu uputstava i pratećih alata informativno-komunikacijskih tehnologija za obradu podataka i izvještaja koji bi omogućili centrima za birački spisak da redovno primaju i verifikuju izvode iz matične knjige umrlih i da ih dvosedmično ili mjesečno prosljeđuju MUP-u. Iako je ovaj proces efektivno sličan proceduri koja je provedena prije općih izbora 2018. godine, ovaj proces bi trebalo proširiti tako da se doda interfejs u aplikaciji centra za birački spisak, čime bi se omogućilo bolje evidentiranje, praćenje, nadgledanje i izvještavanje.

Aplikacija centra za birački spisak bi se mogla proširiti kako bi olakšala:

- unos i čuvanje matičnog broja i imena umrlog birača iz izvoda iz matične knjige umrlih koristeći interfejs koji je sličan postojećem procesu verifikacije;
- verifikaciju CBS-a da se utvrdi da li je ime umrlog birača ostalo u biračkom spisku, i ako jeste, označiti ga sa “*”;
- uspostavljanje evidencijske knjige unesenih identifikacionih brojeva i imena, preduzetih radnji i rezultata verifikacije i
- dvosedmično ili mjesečno izvještavanje CIK-a i u centara za spisak birača kako bi se omogućilo statističko izvještavanje po općinama, kao i praćenje neriješenih imena umrlih birača.

Proširena aplikacija centra za birački spisak bi osigurala da CIK može nadgledati proces koji vode centri za birački spisak i time pružiti odgovarajuću pomoć u osiguranju konzistentnosti i ispravnosti procesa. CIK bi mogao da generiše općinske statističke izvještaje koji će pokazati da centri za birački spisak redovno provjeravaju da li su imena umrlih birača ostali na spisku, rezultate verifikacija, koliko neriješenih imena umrlih birača je ostalo na biračkom spisku za svaku općinu i koliko dugo su neriješeni. Statističko izvještavanje bi osiguralo da CIK usmjeri dodatnu podršku i obuku centrima za birački spisak koji nisu u stanju da vrše redovnu verifikaciju ili koji imaju veliki broj neriješenih imena umrlih birača; također, to bi CIK-u dalo mogućnost da pruži odgovore na pitanja u vezi sa statusom umrlih birača, uključujući i demografske i geografske aspekte.

4.2. Registracija birača izvan zemlje

CIK treba provesti dalju analizu izvodljivosti razvoja dodatnih alata informativno-komunikacijskih tehnologija kako bi se poboljšao pristup procesu registracije, unaprijedila obrada i verifikacija podataka i ispunili striktni rokovi.

CIK bi mogao razmotriti razvoj online web portala za prijem aplikacija za glasanje izvan zemlje, kojim bi se moglo pristupiti putem web stranice CIK-a i drugih web stranica zainteresiranih strana. Korištenje web portala moglo bi značajno unaprijediti pristup aktivnom procesu registracije birača za zajednicu dijaspore, a povezivanje sa portalom web stranica zainteresiranih strana moglo bi omogućiti integraciju sa širim inicijativama za podizanje svijesti birača.

Kao moguća tema daljih razgovora i analize, CIK bi mogao razmotriti razvoj portala za aktivnu registraciju birača koji privremeno borave u inostranstvu. Portal bi se mogao razviti koristeći sljedeće smjernice:

- Birači sa pravom glasa koji privremeno borave izvan zemlje će biti upućeni sa web stranice CIK-a i drugih zainteresiranih strana na web portal kako bi popunili prijavni obrazac za upis u izvod biračkog spiska za glasanje izvan zemlje.
- Web portal bi uključivao kompletan obrazac za prijavu, koji bi se mogao sačuvati, na osnovu sljedećih kriterija:
 - Portal bi tražio da birač pregleda kriterije i potvrdi da ima osnovu za glasanje izvan zemlje i da privremeno boravi u inostranstvu ili ima status izbjeglice.
 - Za birače koji privremeno borave izvan zemlje:
 - Od birača će se tražiti da unese dokaz o identitetu i da učita fotografiju ličnog dokumenta.

- Od birača će se tražiti da unese svoju adresu u inostranstvu u formatu koji će olakšati CIK-u da izvrši verifikaciju i usklađivanje.
 - Od birača će se tražiti da unese podatke o prebivalištu u BiH i da učitava fotografiju odgovarajućih dokumenata.
 - Za birače sa statusom izbjeglice:
 - Od birača će se tražiti da unese podatke o dokazu identiteta (putna isprava, vozačka dozvola, lična karta zemlje domaćina, izbjeglička karta) i učitava fotografiju ličnog dokumenta.
 - Od birača će se tražiti da unese dokaz o BiH državljanstvu i učitava fotografiju odgovarajućeg dokumenta za dokazivanje identiteta.
 - Od birača će se tražiti da unese svoju adresu u inostranstvu u formatu koji će olakšati CIK-u da izvrši verifikaciju i usklađivanje.
 - Od birača će se tražiti da unese podatke o prebivalištu u BiH i da učitava dokaz.
 - Portal će prikazati popunjeni obrazac i tražiti od birača da potvrdi da su svi podaci tačni i zatim ga pitati da li želi da sačuva i štampa popunjeni obrazac za potpis ili ako on/ona želi da se popunjeni obrazac pošalje na njihovu ličnu e-mail adresu.
 - Nakon potvrđivanja podataka, popunjeni elektronski obrazac će privremeno biti sačuvan na portalu i CBS-u za internu obradu u CIK-u, a do prijema potpisanog obrasca.
- Birač zatim potpisuje preuzeti i štampani obrazac.
 - Potpisani obrazac bi se mogao skenirati i poslati e-mailom direktno preko portala ili sa e-mail adrese birača. Birač može poslati ispunjeni i potpisani obrazac i putem faksa, pošte ili diplomatskog predstavništva.
 - Birač će primiti elektronsku potvrdu vlastite prijave, uključujući i jedinstveni broj prijave kako bi se olakšalo praćenje.
 - Sve prijave koje su urađene putem portala, CIK će primiti i kao formatirane elektronske podatke i fotografije potpisanih prijava. Elektronski formatirani podaci omogućili bi elektronsku verifikaciju podataka o identitetu birača u bazama podataka agencija, a priložene slike dokumenata mogu se koristiti za provjeru potpisa i autentičnosti. Formatirani elektronski podaci će takođe olakšati dodatnu provjeru, uključujući i uparivanje podatka o adresi za analizu brojeva stambenih objekata.
 - Birač sa odobrenom prijavom bi bio uključen u izvod biračkog spiska za glasanje izvan zemlje.

Treba uzeti u obzir dodatne prijedloge prilikom analize mogućeg razvoja portala za registraciju:

- Portal će voditi birače kroz proces popunjavanja aplikacije i stoga bi svi podaci trebali biti potpuni i ispravno formatirani kako bi se omogućio proces automatske obrade i verifikacije.
- Neće biti potrebno da CIK unosi podatke za bilo koju aplikaciju pripremljenu putem portala, što bi značajno smanjilo vrijeme obrade. Stoga, široka upotreba portala bi trebala biti više promovirana umjesto prijavljivanja ručnim popunjavanja obrazaca, prijava putem pošte i faksa ili obrazaca koji se lično dostavljaju putem diplomatskih predstavništava. Gdje je to moguće, podnosiocima prijava koji se prijavljuju u diplomatskim predstavništvima bi se mogla pružiti pomoć u korištenju portala u okviru predstavništva.
- Dodatne sigurnosne i verifikacijske procedure bi se mogli integrirati u sistem putem web-a, e-maila, telefonski i uređajima za potvrdu i identifikaciju.

Usvajanje portala za registraciju birača koji privremeno borave izvan zemlje bi trebalo da poboljša doseg do državljana sa biračkim pravom izvan zemlje, da se poveže sa inicijativama o podizanju svijesti birača, skрати vrijeme obrade kroz skrađenje obrade podataka u CIK-u i omogući automatsku verifikaciju baze podataka osiguravajući da su primljeni podaci kompletni i ispravno formatirani. Ovi koraci bi osigurali dodatno vrijeme CIK-u za sveobuhvatniju verifikaciju prijava za registraciju kako bi se osigurao integritet procesa prije isteka roka za finaliziranje izvoda biračkog spiska.

4.3. Sistemi informacijsko-komunikacijskih tehnologija

Zbog poteškoća u zapošljavanju, obuci i zadržavanju stručnog osoblja sistema informacijsko-komunikacijskih tehnologija, CIK se suočava sa ozbiljnim izazovima u pogledu podrške i održavanja ovih sistema. Obzirom da su dva glavna dijela sistema registracije birača zasnovani na različitim platformama (Microsoft i Oracle), dodatno se povećavaju izazovi ljudskih kapaciteta i uticaj na ukupnu održivost sistema i sposobnost za funkcionalno poboljšanje.

Aplikacija centra za birački spisak koju koriste OIK i centri za birački spisak za raspoređivanje na biračka mjesta, ažuriranje biračkih opcija i označavanje imena umrlih birača je napravljena u Oracle Forms, koji će u narednom periodu biti zastarjeli. Nadalje, aplikacija centra za birački spisak zahtjeva dalji razvoj kako bi se povećala funkcionalnost centara i omogućilo sistemsko provjeravanje sa općinskim uredima matičara, lokalno štampanje i verifikacija izvoda i sposobnost da se izrađuju statistički i kvalitativni izvještaji.

Stoga se preporučuje da CIK razmotri preoblikovanje aplikacija za registraciju kako bi se ispunili sljedeći zahtjevi:

- razvijanje svih sistema na zajedničkoj integriranoj tehničkoj strukturi, uključujući standardizirani hardware, mrežu, operativni sistem i platforme za aplikacije;
- poboljšanje funkcionalnosti kako bi se olakšalo praćenje izvoda iz matične knjige umrlih, kako je navedeno u dijelu 4.1;
- poboljšanje funkcionalnosti koja će omogućiti OIK i centrima za birački spisak da na općinskom nivou izrađuju izvode biračkog spiska za verifikaciju i
- razvijanje sveobuhvatnog statističkog i kvalitativnog izvještavanje kako bi se omogućilo da centri za birački spisak prate promjene glasačkog stanovništva u svojim općinama i omoguće verifikaciju vršeći poređenja sa drugim lokalnim spiskovima. Alati za izvještavanje bi trebali biti fleksibilni kako bi omogućili statističko izvještavanje, uključujući prikaz podatka o registriranim biračima po biračkim mjestima, starosti, spolu, te dodavanje, promjena i brisanje podataka (npr. o činjenici smrt).

4.4. Svijest birača i zainteresiranih strana

Ograničeni doseg sveobuhvatne, tačne, informativne i dobro ciljane kampanje informisanja birača koju provodi CIK, otvara mogućnost drugim zainteresiranim stranama da popune ovu prazninu potencijalno netačnim ili obmanjujućim informacijama.

CIK bi trebao da razmotri razvoj specifične i ciljane strategije i programa za informisanje i edukaciju birača koristeći kreativne i moderne pristupe i medije. Strategije bi trebale da budu razvijene odvojeno za ciljne grupe koje koriste pasivnu registraciju (birači u zemlji sa prebivalištem u BiH) i ciljne grupe koje podliježu

aktivnoj registraciji (raseljeni birači, izbjeglice, birači sa prebivalištem u BiH, ali koji privremeno žive izvan zemlje). Strategije i programi informisanja i edukacije bi trebali biti povezani sa CIK-ovom procesom registracije i verifikacije, uključujući i mehanizme za birače sa pravom glasa da ažuriraju ili verifikuju postojeće biračke opcije.

Razvoj strategije informisanja i edukacije treba biti razvijen sa fokusom na rješavanje sljedećih pitanja:

- S kim CIK želi komunicirati (ciljne grupe)?
- Koji način djelovanja ili ponašanje CIK želi da promovira među ciljnim grupama?
- Koje ključne poruke i usluge CIK želi da pošalje i ponudi?
- Koje će medije i druge mehanizme komunikacije, uključujući zainteresirane strane, CIK koristiti kako bi prenio vlastite poruke?
- Ko je u CIK-u ovlašten da prenosi poruke putem medija u ime CIK-a?
- Kako će CIK ocijeniti rezultate vlastite strategije o informisanju i educiranju?

Nakon izrade i usvajanja ovakve strategije, CIK treba da pripremi analizu rokova i resursa i da razvije planove za implementaciju inovativnog, modernog i ciljanog programa za podizanje svijesti o registraciji birača.

5. Preporuke za druge agencije

Pored gore navedenih preporuka koje se direktno odnose na oblasti nadležnosti i odgovornosti CIK-a, ostake organizacije i agencije koje imaju ključnu ulogu u procesu registracije birača bi mogle razmotriti dodatne preporuke. Ove preporuke uključuju sljedeće:

- Kao što je preporučeno u izvještaju CIK-a pod nazivom "Nove tehnologije u izbornom procesu – izazovi i mogućnosti primjene u Bosni i Hercegovini"⁴, preciznost i integritet CBS-a će imati koristi od dalje tehničke integracije evidencija kao što su matične knjige FBIH, RS-a i centralne evidencije prebivališta i boravišta IDDEEA-e. Tehnička integracija i bolja uvezanost i komunikacija između ovih evidencija bi osigurala pravovremenu i tačnu verifikaciju između entitetskih matičnih knjiga, povećala sposobnost ureda MUP-a da verifikuju tačnost izvoda iz matične knjige umrlih primljenih iz matičnih ureda i omogućila povratne informacije i komunikaciju između ureda MUP-a i matičnih ureda o ukljanjanju preminulih državljana iz centralne evidencije prebivališta i boravišta i samim tim brisanja sa CBS-a.
- CIK može razmotriti saradnju sa Ministarstvom vanjskih poslova integraciju i razmijenu informacija o registraciji birača u diplomatsko-konzularnim predstavništvima i proces registracije birača izvan zemlje. Najmanje što bi se moglo uraditi je da Ministarstvo vanjskih poslova i CIK razmotre podjelu materijala za informisanje birača o glasanju izvan zemlje tokom registracije u konzulatu, kada se prijavljuju za putnu ispravu ili druge usluge koje konzulati pružaju, a takođe bi mogli razmotriti upotrebu elektronskog obavještanja (e-mail, telefon) registrovanih birača u vrijeme početka aktivnog rada aplikacije za glasanje izvan zemlje i povezivanje sa portalom za prijavljivanje kako je to opisano u preporukama za registraciju birača izvan zemlje.

⁴ http://www.izbori.ba/Documents/2017/N_T_2017/New_tehnologije.pdf

- CIK može razmotriti saradnju sa Ministarstvom vanjskih poslova u vezi sa mehanizmom obavještanja o umrlim državljanima u dijaspori. Potrebno je razmotriti uspostavljanje mehanizma za periodično obavještanje o smrtnim slučajevima, koji su prijavljeni diplomatskim predstavništvima BiH, općinskim uredima matičara ili CIK-u. Ovakav mehanizam bi mogao olakšati najavu za upis činjenice smrti u uredima matičara u ovisnosti od prijavljivanja članova porodice ili domaćinstva, i označavanje umrlih birača iz dijaspore sa „*“ na biračkom spisku.
- CIK treba da razmotri uključivanje relevantnih aktera u konsultativnu radnu grupu pod vodstvom CIK-a, kako bi se zajednički pristupilo rješavanju izazova registracije birača. Suštinski je bitno razumijevanje zainteresiranih strana o ulogama i funkcijama različitih institucija u razvoju CBS-a. Zainteresirane strane, uključujući političke stranke, civilno društvo i mediji, mogu imati važnu ulogu u podizanju svijesti birača o registraciji, a to se može postići kroz konsultativni mehanizam sastanaka organizovanim od strane CIK-a i koordinaciju i razmjenu informacija o relevantnim aktivnostima i saradnjom tokom i izvan izbornog perioda.

Global Expertise. Local Solutions.
Sustainable Democracy.

IFES | 2011 Crystal Drive | 10th Floor | Arlington, VA 22202 | www.IFES.org